

ЗАХІДНЕ ПАПУА ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА РЕСПУБЛІКИ ІНДОНЕЗІЯ У ПЕРІОДИ НОВОГО ПОРЯДКУ ТА РЕФОРМАЦІЇ

Галушка-Адайкін А. Р.

Західне Папуа – найбільш східна провінція Республіки Індонезія, що знаходиться на кордоні із Папуа Новою Гвінеєю. Площа – приблизно 310 тис. кв. км. До складу провінцій входять 27 районів. За даними перепису населення у 2002 році кількість населення складає 2.93 млн. чол. Близько 75% з них – християни (католики та протестанти), 22% – мусульмани, 3% – буддисти, індуїсти, анімісти.

Падіння режиму Сухарто у 1998 році в Індонезії та становлення періоду Реформації призвели не тільки до позитивних зрушень у внутрішній та зовнішній політиці країни та у подальшій демократизації суспільства, але й мали певну кількість негативних наслідків, головним з яких був підйом сепаратистського руху у деяких регіонах Індонезії. Крім Ачеху (північ Суматри) та Амбону (Молукські острови) ці сепаратистські тенденції мали прояв на Західному Папуа (Papua Barat) або Іріан Джая, однієї з найбільш великих та значущих з огляду на природні ресурси провінцій Республіки Індонезія, що офіційно ввійшла до складу держави 1 травня 1963 року. З огляду на розвиток загальносвітового тероризму, регіонального сепаратизму сучасна українська історична наука повинна звернути увагу на передумови виникнення, еволюцію подібних явищ, що є актуальним не тільки для України, а має також загальносвітове значення.

Відсутність вітчизняної наукової літератури щодо конфлікту на Східному Тиморі компенсувалась власним перекладом праць закордонних науковців автором. Серед індонезійськомовних дослідників даного питання, на наш погляд, найвичерпніше дослідження є результатом праці спеціаліста з історії Західного Папуа Джопарі [4]. Йому вдалося зібрати важливий матеріал щодо діяльності, структури Організації за незалежність Папуа, створити цілісну хронологічну картину розвитку подій у регіоні протягом другої половини 60-х – початку 70-х рр. Незважаючи на те, що праця Андріанто [1] фактично є свіжішою, багато в чому він посилається саме на праці Джопарі. Але слід зазначити, що саме

Андріанто найповніше розкрив еволюцію подій у регіоні в період Реформації. Серед англомовної літератури найґрунтовнішим та найвичерпнішим є дослідження американського вченого Рікклефса [8]. Хоч і в контексті вивчення загальної історії, питанню Західного Папуа або Іріан Джаї присвячено достатньо уваги. Як завжди, сильною є австралійська історична школа: Шарп [9] та Мей [7] зосередили свою увагу на відносинах джакартського центрального уряду із найбільш східною провінцією Республіки Індонезія. Аналізуючи наукову літературу щодо обраної теми, слід зауважити, що в цілому, ні в українській, ні в світовій літературі, це питання не отримало достатньої уваги. Досі немає вичерпного дослідження, в якому ґрунтовно були б висвітлені усі аспекти історії Західного Папуа.

Метою даної статті є відтворення історичних процесів, що відбувались на території Західного Папуа в період від проголошення незалежності Республіки Індонезія 17 серпня 1945 року й до початку ХХІ ст.; висвітлення історичної місії одного з учасників розвитку подій у регіоні, а саме – Організації за незалежність Папуа.

17 серпня 1945 року, після століть нідерландської колонізації, трирічної японської окупації, було проголошено незалежність Індонезії. На той час на території Західного Папуа ще не сформувалась місцева політична еліта, лише одиниці мали відповідний світогляд, щоб мати вплив на тогочасне політичне життя. Серед них були Сілас Папаре та Франс Каїсепо, що у 1946 році створили партію Незалежна Індонезія Іріан (Partai Kemerdekaan Indonesia Irian). Вони навіть взяли участь у конференції Маліно, що проводилась протягом 16–24 липня 1946 року на Південному Сулавесі. Саме завдяки їм Західне Папуа змінило назву на Іріан, що насправді є аббревіатурою – “разом з Республікою Індонезія проти Нідерландів” (Ikut Republik Indonesia Anti Nederland). Вже 17 серпня 1947 ці проіндонезійські активісти вперше на території Західного Папуа підіймають прапор Республіки Індонезія. Зважаючи на те, що діяльність партії, що мала на меті з’єднання Західного Папуа та Індонезії, не викликала негативної реакції серед місцевого населення, президент Індонезії Сукарно проголошує про створення провінції Іріан Джая. Він призначає Зайнала Абідін Шаха першим губернатором провінції [Sharp 1977, 36].

Але de facto ця територія, незважаючи на наказ Сукарно, залишалась під контролем Нідерландів. Взагалі, питання про

приєднання Західного Папуа до складу Республіки Індонезія вперше було піднято на конференції в Гравенхаге (Нідерланди) у 1949 році. Від індонезійської сторони в ній брав участь віцепрезидент Мохаммад Хатта, з боку Нідерландів – ван Маарсеveen. Однак ці переговори не тільки не призвели до вирішення питання, але й поглибили конфронтацію між двома країнами.

Для того, щоб територія Західного Папуа не увійшла до складу Індонезії та для того, щоб й надалі використовувати великий природний потенціал регіону, нідерландська правляча верхівка вдавалась до досить дивних заходів. Наприклад, на двосторонній австралійсько-нідерландській конференції нідерландською стороною було запропоновано створення Меланезійської Конфедерації, до складу якої увійшли б Папуа Нова Гвінея, Західне Папуа, Бісмарк, архіпелаг Соломон. Звісно, ця ідея не могла викликати схвалення серед представників міжнародної спільноти.

Вже наприкінці 50-х років ХХ століття Сукарно змінює стратегію: він більш рішуче береться за вирішення цього питання на користь Індонезії. По-перше, він депортує 50 тисяч громадян Нідерландів, що мешкали та працювали на території Індонезії. По-друге, боротьбу на дипломатичній арені він підсилює військовими операціями. Після Белградської конференції на найвищому рівні у 1961 році, 19 грудня того ж року Сукарно підписує наказ про проведення операції *Trikor* (*Tiga komando rakyat*, Три вимоги народу). Були висунуті наступні вимоги: перешкодити створенню незалежного Папуа, зняти червоно-білий прапор Індонезії, у разі поглиблення конфронтації підготуватись до загальної мобілізації. Виходячи з цього, можна сказати, що протистояння неможливо було уникнути. 15 січня 1962 року відбулась перша збройна сутичка у морі Ару, що омиває береги Західного Папуа [Мау 1986, 73].

У той же час, Сукарно за допомоги дипломатичного корпусу продовжував працювати на позитивний імідж Індонезії серед світової спільноти. Такі країни, як СРСР, США, Китай, Австралія, Папуа Нова Гвінея, визнали право Республіки Індонезія на приєднання до її складу Західного Папуа. Особливо велику роль у вирішенні питання мали дружні стосунки Сукарно з Генеральним Секретарем ООН У Таном.

15 серпня 1962 року, завдяки плідній праці індонезійської дипломатії, було підписано Нью-Йоркський договір, за яким було створено UNTEA (United Nations Executive Temporary Authority,

Тимчасовий виконавчий орган Організації Об'єднаних Націй). Ця тимчасова комісія повинна була приготувати процес передання Західного Папуа від Нідерландів до Республіки Індонезія. Слід зауважити, що у договорі було прописано, що після офіційного влиття Західного Папуа до складу Республіки Індонезія, уряд країни має шість років (тобто до 1969 року) для створення відповідних умов для проведення референдуму серед місцевого населення (Act of free choice), на якому мешканцями Західного Папуа буде вирішуватись питання долі регіону. Після проведення низки дво- та багатосторонніх конференцій, самітів, різноманітних нарад тощо, 1 травня 1963 Західне Папуа офіційно увійшло до складу Республіки Індонезія [Ricklefs 2001, 331].

Відповідно до дослідження проблематики даного питання детальніше зосередимось на історії, структурі та деяких аспектах діяльності Організації за незалежність Папуа (надалі ОНП). Взагалі слід сказати, що своїм виникненням ОНП слід завдячувати тій політиці, що Нідерланди впроваджували на даній території. Виходячи з того, що втрата західної частини острова Папуа була неминучою, нідерландський уряд схилився до того, щоб ці землі стали новою державою, ніж увійшли до складу Республіки Індонезія. Розуміючи, що місцеве населення не зможе на першому етапі створити необхідний апарат керівництва, Нідерланди, допомагаючи у цьому, змогли б впливати на внутрішню та зовнішню політику в країні, що могла бути створеною. З тієї причини ця європейська країна почала впроваджувати практику, що використовувалася Нідерландами протягом століть: надання місцевому населенню можливості навчатися у вищих навчальних закладах Нідерландів, створення іміджу братерсько-сестринських відносин, антиіндонезійська пропаганда тощо. Саме з тих громадян країни, хто отримав можливість навчатися в престижних університетах та інститутах, і вийшли перші активісти руху за незалежність Західного Папуа. Слід зауважити, що політика Нідерландів щодо створення позитивного іміджу серед населення регіону у даному випадку не досягла бажаного результату. Місцеве населення було поділено на два табори: проіндонезійське та те, що підтримувало незалежність регіону. Стосовно Нідерландів, то відношення мешканців Західного Папуа було вкрай негативним щодо них.

У 1963 році у Джаяпурі, головному місті регіону, була занотована поява першої підпільної організації, що мала на меті ство-

рення незалежної країни. Ця організація отримала назву “Рух за досягнення незалежності Західного Папуа” (Gerakan Menuju Kemerdekaan Papua Barat). Невдовзі, на початку 1964 року, у Манокварі було проголошено про створення Руху боротьби за досягнення незалежності Західного Папуа (Gerakan Perjuangan Menuju Kemerdekaan Papua Barat). Взагалі, назва ОНП на початку використовувалась урядом Республіки Індонезія відносно будь-якої організації, що мала на меті створення незалежної країни, як на Папуа, так і за його межами. Пізніше члени Руху боротьби за досягнення незалежності Західного Папуа, з огляду на чіткість та стислість назви, взяли чужу назву для своєї організації [Djoraji 1993, 71].

ОНП складалася з двох фракцій. Перша з них була очолена Асером Демотекаєм. Ця фракція відмітала будь яку можливість діалогу з індонезійським урядом, існування Західного Папуа як складової частини Республіки Індонезія, навіть за умов надання поширеної автономії, однак забороняла своїм членам використання радикальних заходів для досягнення мети. Ідеологічно рух базувався на суміші місцевого анімізму та християнства. Більшістю ця фракція проводила свої заходи у кабупатені (своєрідний аналог району) Джаяпура, в качаматанах (менша за район адміністративна одиниця) Пантей Тімур, Пантей Барат, Депапаре та Геньєм [Andrianto 2001, 114]. Вся діяльність фракції трималась на особі її лідера Асера Демотекая, який написав декілька духовних звернень до населення регіону, в яких закликав набратись терпіння, чекати на шанс, що неодмінно буде наданий, але не використовувати силу задля отримання Західним Папуа незалежності. Слід зауважити, що ця фракція була слабкою, перш за все тому, що стовідсотково залежала від свого лідера. Його послідовник Якоб Прай, що був людиною номер два у цій фракції, вже не мав такого впливу на інших членів організації, як Асер Демотекай. Взагалі, ця фракція була слабкою, тому що не мала чіткої структури, заходи, що впроваджувались, були спорадичними, відбувались залежно від ситуації та потреби, не мали чіткого довготермінового плану дій.

Друга фракція ОНП була створена Теріанусом Аронггеаром в Манокварі й суттєво відрізнялась від першої своїми методами. Перш за все, ця фракція не відкидала силового вирішення питання досягнення Західним Папуа незалежності. По-друге, вона була

організована на кшталт провідних військово-політичних організацій світу та мала чітку субординовану структуру. Очоловав організацію Загальний Голова, яким був, звісно, Теріанус Аронггеар. Політико-економічний, культурний та дипломатичний напрями керувалися трьома помічниками голови Мелкіанусом Хоротою, Калєбом Тараном, Мелкіанусом Ватофою, секретарем Хендріком Джоку, речником Самадудою та ін. Військову галузь очоловав генерал Перменас Феррі Авом [Djoragi 1993, 82]. Невдовзі після створення Організації Теріанус Аронггеар висуває ідею щодо написання листа від імені народу Західного Папуа до Організації Об'єднаних Націй, в якому б зверталась увага світової спільноти на незаконність анексії регіону Республікою Індонезія. У листі наголошувалось на тому, що ООН повинно посприяти проведенню референдуму, на якому б розглядалось питання отримання Західним Папуа незалежності. Лист був підписаний кабінетом Західного Папуа, в якому Теріанус Аронггеар відвів собі скромну роль міністра закордонних справ. Президентом же був названий Маркус Каісієпо [Andrianto 2001, 120]. Але цьому листу не судилося потрапити до ООН: 12 травня 1965 Теріанус Аронггеар був схоплений індонезійською владою та відправлений за ґрати для подальшого розслідування.

Слід зазначити, що існує декілька аспектів або причин, що призвели до активізації сепаратистського руху на Західному Папуа, а саме: політичний, економічний, психологічний, соціальний та ідеологічний. Аспект політичний полягає в тому, що обіцянка Нідерландів про створення незалежної країни обернулася на нью-йоркський договір 1962-го року, за яким західна частина острова Папуа входила до складу Республіки Індонезія. У 1964–1965 роках становище індонезійської економіки дуже погіршилось, виникли проблеми із постачанням товарів першої необхідності. Ситуація погіршувалась тим, що деякі службовці з-за меж Західного Папуа почали брати хабарі, що погіршило ставлення місцевого населення до інших індонезійців. Населення Західного Папуа, з огляду на те, що більшість населення мешкало у важкодоступних місцевостях, порівняно з іншими регіонами Індонезії було малоосвіченим. Ця малоосвіченість призвела до того, що місцеве населення вдавалось легко переконати у будь-чому, особливо якщо використовувати голосні гасла та красиві фрази. Ідеологічний аспект полягає в тому, що серед мешканців регіону дуже поши-

рювалося вірування в те, що повинен прийти великий лідер, який очолить їх і поведе до кращого життя, і в Біаку отримало назву Koregi, або Manseren Manggundi [Ricklefs 2001, 387].

Однією з найбільш важливих подій в індонезійській історії є прихід у 1966 році до влади Сухарто та встановлення режиму Orde Baru, режиму Нового Порядку. Генерал Сухарто, спираючись на необмежену підтримку зі сторони збройних сил Індонезії, розпочав поступову консолідацію країни. Після остаточної перемоги над комуністичною партією Індонезії, індонезійські війська були направлені до регіонів з метою посилення впливу центральної влади на всій території країни.

Не зосереджуючись детально на конкретних заходах, що проводились ОНП, наведемо загальні статистичні дані. Загалом, з 1964 до 1984 рр., відбулось 17 великих військових операцій, в яких брали участь бойовики ОНП [Lim Joo-Jock, Vani 1984, 202]. Слово “великих” було використано спеціально, тому що сутички місцевого характеру відбувались на постійній основі. Крім цього було зафіксовано два випадки захоплення в заручники, чотири масові демонстрації, чотири підняття прапору Західного Папуа в індонезійських державних установах, не враховуючи тих прапорів, що постійно підіймались на позиціях та постах ОНП. У кожному населеному пункті постійно проводилась антиіндонезійська пропаганда із застосуванням друкованих брошур з памфлетами на індонезійський уряд, збройні сили країни. Було створено 15 своєрідних філій на місцях у різних кабудатенах Західного Папуа. Взагалі можна окреслити три територіальні зони, де проводилась діяльність ОНП: перша – в регіоні Кепала Бурунг, на чолі якого були Перменас Феррі Авом, Джамбуані, Ванма, Вомсівор, Ваумат, брати Гуфелем та Ліман; друга – в регіоні Біяк, на чолі з Мелкіанусом та Натаніелем Авомами; третя – на кордоні з Папуа Новою Гвінеєю, на чолі з Пітером Бонсапією, Даном Кафіаром, Меккі Румарропенем, Якобом Праєм, Сетом Румкоремом та Янсом Хембрінгом [Budiarjo, Liem 1988, 199].

В 1971 році Сет Румкорем проголосив про створення уряду Західного Папуа. Разом з тим була оголошена Прокламація, в якій зазначалась необхідність отримання Західним Папуа незалежності. Змінивши декілька назв, але незмінно на чолі з Сетом Румкоремом, у 1977 році вже Тимчасовий революційний уряд Західного Папуа висунув довготермінову програму та програму на найближ-

че майбутнє. Програма, що була розрахована на найближчий термін, мала на меті ознайомлення місцевого корінного населення з цілями та завданнями ОНП, налагодження дружніх співвідносин із світовою спільнотою, особливо із країнами Південно-Східної Азії. Першим пунктом довготермінової програми було, звісно, отримання Західним Папуа незалежності. Інші, менш важливі підпункти, являли собою скоріше коротку викладку заходів, що будуть зроблені після отримання незалежності. Цікавим є той факт, що більшість положень знаходились в межах соціалістичної ідеології, серед них: гарантія рівних прав чоловіків та жінок, безплатна медицина та освіта для усіх, надання рівних можливостей селу та місту та інше.

У 70-х роках відбулась подія, що дуже негативно вплинула на відношення місцевого населення до уряду у Джакарті. На Західному Папуа з'явилась компанія із змішаним американо-індонезійським капіталом, що отримала назву "PT Freeport" – буцімто, займається виробництвом тютюну. Насправді ця компанія видобувала золото та алмази, що у великій кількості знаходились у регіоні. Інформація про те, що насправді відбувається й чим займається PT Freeport, викликала наприкінці 1980-х низку широкомасштабних демонстрацій по всій території Західного Папуа. Навіть найбільш помірні за поглядами мешканці регіону вимагали чесний розподіл прибутку від копалень. Ця ситуація є схожою з подіями на півночі Суматри, в регіоні Ачех, де так само відбувався непропорційний розподіл видобутку газу та нафти, що призвело до активізації місцевого сепаратистського руху на чолі з GAM (Gerakan Aceh Merdeka, Рух за незалежний Ачех).

Після низки сутичок на початку 1998 року, що перейшли у загальнонаціональний антиурядовий рух, Сухарто був змушений піти у відставку. Так закінчилась ера Нового порядку й почався період Реформації. Загальна фрустрація в індонезійському суспільстві, викликана економічною кризою та зниженням авторитету центральної влади після падіння режиму Сухарто, призвела до того, що 1 грудня 1999 року в Джаяпурі, центральному місті провінції Іріан Джая, був піднятий прапор Західного Папуа (Bintang Kejora), свідками чого стали тисячі місцевих мешканців. Під час цього мітингу голова Президії Комітету Папуа Тейс Хійо Елуай зачитав 7 вимог народу Західного Папуа до уряду в Джакарті, серед яких була вимога надання незалежності регіону [Andrianto 2001,

134]. 31 грудня Президент Індонезії Абдурахман Вахід підписав наказ про зміну назви Іріан Джая на Західне Папуа, але повністю відмовився навіть розглядати питання про незалежність даного регіону [Ricklefs 2001, 394]. У той же час у багатьох державних установах у Західному Папуа робітники вимагали, щоб керуючі кадри склались тільки з місцевого населення, а не з вихідців з Яви, як це часто-густо було. Першотравнева демонстрація 2000 року з нагоди Дня трудящих трансформувалась у акцію, де згадали про порушення прав народу Папуа, але слід зауважити, що ці маніфестації відбувались мирно, без особливих сутичок з правоохоронними органами або військовими. 29 травня вищезгаданий Тейс Хійо Елуай у Палаці спорту Чендравасіх у Джаяпурі офіційно відкрив Конгрес народу Папуа. Президент Індонезії звинуватив організаторів Конгресу, що вони свідомо не надали можливості взяти участь у Конгресі прихильникам індонезійського майбутнього для регіону. Конгрес тривав до 4 червня й головним його результатом стало підписання комюніке, в якому відзначено можливість існування Західного Папуа як складової частини Республіки Індонезія. Під час перепису населення, що проводився тоді в Індонезії, багато хто з мешканців Папуа відмовився вважати себе громадянином Республіки Індонезія. 22 серпня у місті Соронг відбулась бійка між представниками органів місцевого самоврядування та поліцією, внаслідок чого загинуло 3 чоловіка. Подібні бійки почали відбуватись в багатьох містах та селищах на Західному Папуа. Найсерйозніше заворушення сталось у Вамені після того, як місцеві мешканці не захотіли спустити прапор Західного Папуа. В результаті сутичок було вбито приблизно 40 осіб, десятки будинків спалені. 11 жовтня того ж року під пильним наглядом бупаті (губернатора) Джа-явіджая, представників вищого офіцерського складу збройних сил Індонезії був підписаний договір з Комітетом Папуа та з деякими іншими угрупованнями, що мали на меті проголошення незалежності Західного Папуа. У головному пункті цього договору наголошувалось, що до 1 грудня 2000 року усі прапори Західного Папуа повинні бути спущеними. Однак цей договір не набув належного розуміння серед корінного місцевого населення завдяки опору та антиіндонезійській пропаганді інших впливових угруповань у Західному Папуа, перш за все, ОНП [Andrianto 2001, 155].

В результаті, в багатьох поселеннях місцеві жителі почали брати вихідців з інших регіонів Індонезії в заручники та погро-

жували вбивати, якщо і надалі буде діяти примус спускати прапор Західного Папуа. Для покращення відносин між Джакартою та Західним Папуа уряд надав регіону певні економічні пільги та підвищив бюджетні надходження, була створена програма розвитку провінції та допомоги малозабезпеченим. Ці кроки значно покращили ставлення місцевого населення до уряду. У 2002 році період Реформації в Індонезії змінив період Пост-Реформації (Pasca Reformasi), однак у сучасного керівництва країни залишилась давня проблема: утримати більше ніж 200 народів в межах єдиної та неподільної Республіки Індонезія.

ЛІТЕРАТУРА

Andrianto T. T. Mengapa Papua bergolak? Yogyakarta, 2001.

Budiarjo C., Liem S. L. West Papua: The obliteration of a people. London, 1988.

Dept. P&K 1970. **Masalah pendidikan dan kebudayaan di propinsi Irian Barat dan biro sensus dan statistic.** Dep. P&K RI. Jakarta.

Djopari. **Pemberontakan Organisasi Papua Merdeka.** Jakarta, 1993.

Koentjaraningrat. **Manusia dan kebudayaan di Indonesia.** Jakarta, 1988.

Lim Joo-Jock, Vani S. Armed separatism in Southeast Asia. Singapore, 1984.

May R. J. Between two nations: The Indonesia-Papua New Guinea border and West Papua Nationalism. Australia, 1986.

Ricklefs M. C. A history of modern Indonesia since 1200. US: Stanford University Press, 2001.

Sharp N. The rule of the sword: the story of West Irian. Australia, 1977.

Sjamsuddin N. Integrasi politik di Indonesia. Jakarta, 1989.